

головний консультант відділу глобальної безпеки та європейської інтеграції Терешко С.В., професор Інституту міжнародних відносин, д.іст.н. Гайдуков Л.Ф.

“Політика і час” №6, 2006

У статті розглядаються питання невійськових аспектів діяльності Організації Північно-Атлантичного Договору. Авторами робиться спроба подолати стереотипне уявлення про НАТО як про суто військовий Альянс. В даному матеріалі можна ознайомитися з гуманітарними, науковими та освітніми складовими євроатлантичного партнерства, а також долучення України до згаданих сфер в рамках її партнерства з НАТО. Дана стаття є чи не єдиною роботою в Україні, що наводить переваги євроатлантичної інтеграції нашої держави не у політико-безпековій, а в гуманітарній та цивільній сферах.

Альянс без погонів.

Гуманітарна, наукова та освітня складові в теперішній діяльності НАТО та євроатлантичній інтеграції України

Тема НАТО та співпраці з цією організацією України ніколи не була обділена увагою української наукової думки, публіцистики та політикуму. При цьому однаково активними у висвітленні питань, пов'язаних з Організацією Вашингтонського договору, були як прихильники євроатлантичної інтеграції, так і її непримиренні противники. Проте більшість тем, що виносилися у даному разі на громадське обговорення, переважно пов'язані лише з військовими та безпековими аспектами євроатлантичної інтеграції, питаннями оборони, політичних впливів та протистояння різних політичних систем. Представники різних сторін у своїх аргументах на захист власних позицій оперують також переважно тими самими аспектами.

Подібне обмежене висвітлення євроатлантичної інтеграції й НАТО могло мати місце за часів холодної війни та блокового протистояння різних систем. Сьогодні таке сприйняття Альянсу вже далеко не відповідає сучасним реаліям і несе в собі відбиток застарілих стереотипів.

Саме тому автори цієї статті вирішили звернути увагу на ту складову сучасного євроатлантичного співробітництва, яка досі була обділена суспільною та науковою

увагою. Ту складову, яка, на відміну від військової та безпекової, не містить суперечливих чинників, подібних тим, що викликають серйозні суперечки всередині українського суспільства. Мова йде про освітні, наукові та інші гуманітарні аспекти євроатлантичної інтеграції і діяльності НАТО. Дана тема, на наш погляд, не є конфліктною за своєю суттю. Адже освіта та наука лише сприяють кращому порозумінню між людьми, підвищенню культурного рівня в державі, активнішому міжнародному співробітництву на рівні суспільства, а не політичних еліт. Її позитиви може відчутти кожен пересічний громадянин. За своєю природою наука є інтернаціональною, НАТО сприяє зміцненню подібного інтернаціоналізму. Отже, саме навколо гуманітарних аспектів співпраці з НАТО можливо сформулювати консенсус в українському суспільстві щодо євроатлантичної інтеграції нашої держави.

Гуманітарне та наукове співробітництво в рамках Північноатлантичного альянсу розпочалося ще у часи холодної війни, коли ідеологічний супротивник НАТО, Організація Варшавського договору, у своїй діяльності спиралася виключно на гонку озброєнь та посилення військового впливу СРСР на своїх партнерів зі Східної Європи. Науковий комітет та наукова програма НАТО з невійськового співробітництва були засновані в 1958 році за пропозицією міністрів закордонних справ Норвегії, Італії та Канади. Вони обґрунтували тезу про те, що розвиток науки й техніки може стати вирішальним фактором у визначенні безпеки країн та їхнього положення в міжнародних справах. Основними характеристиками наукової програми стали акцент на співробітництво й активізацію наукової діяльності, підтримка високого якісного рівня науки і здатність швидко реагувати на нові тенденції у сфері безпеки.

З початку дев'яностих, коли світова система міжнародних відносин кардинально змінилася, наукова програма НАТО стала ще інтенсивнішою і почала орієнтуватися на розширення своєї географії, активно долучаючи до співробітництва країни-партнери Альянсу. Ними переважно стали колишні представники соцтабору, зокрема України, які беруть досить активну участь у відповідних програмах.

Наукова програма НАТО сьогодні спрямовує свої головні зусилля на надання прямої підтримки співробітництву між ученими країн Ради євроатлантичного партнерства (РЄАП) (учасниками якої є й Росія, всі країни СНД та нейтральні євразійські держави) і країн НАТО для обміну науковими знаннями та співробітництва в розвитку науки. Підтримка такого співробітництва здійснюється через систему різних механізмів або видів діяльності, що мають на меті створення тривалих зв'язків між дослідниками з різних країн

і стимулювання співпраці, яка сприяє прогресу науки. Таке потрібне для прогресу науки співробітництво покликане зміцнювати загальну стабільність, мир, довіру в євроатлантичному регіоні.

Співпраця у галузі науки і технології ставить своїм завданням ініціювання наукового партнерства та встановлення тривалих особистісних відносин між НАТО та країнами РЄАП. Тут застосовуються такі традиційні інструменти підтримки, як фінансування дослідницьких проектів, надання коштів для організації інститутів поглиблених досліджень, візити експертів, проведення семінарів для інтенсивного обговорення найпередовіших ідей. Наукова програма Альянсу також підтримує країни партнерства в структуруванні організації їхніх дослідницьких програм та створенні необхідної базової інфраструктури.

З огляду на нову роль НАТО у боротьбі з тероризмом змінилась і наукова програма Альянсу. Міжнародна громадськість може зробити свій внесок у запобігання війні та терористичним актам, надавши світові практичний приклад співробітництва, яке не можуть стримати національні, мовні та культурні бар'єри. Науковці можуть застосовувати свої знання у напрямку захисту від тероризму та дослідження шляхів протистояння іншим загрозам у галузі безпеки.

Наукова програма НАТО поділяється на чотири підпрограми:

1) “Наукові стипендії”. Цей проект сприяє підготовці молодих дослідників із широкого спектра наукових галузей, надає наукові стипендії з розрахунком на майбутнє. Децентралізовано призначені, вони дають можливість ученим країн партнерства продовжити своє навчання або дослідницьку діяльність протягом певного періоду в одній з країн НАТО і – навпаки. Значна частина коштів, передбачена для виконання даної програми, спрямовується на нові незалежні держави, зокрема, Україну.

2) “Гранти для спільних науково-технічних проектів”. Проект передбачає налагодження співробітництва між дослідниками. Завдяки заходам цього проекту триває обмін передовим науковим досвідом між країнами Альянсу та їх партнерами, забезпечується поширення прогресивних наукових досягнень на інші регіони.

3) “Підтримка дослідницької інфраструктури”. Проект створений для сприяння державам – партнерам НАТО у впорядкуванні організації їхньої дослідницької діяльності та створення необхідної базової інфраструктури для сучасних комп'ютерних мереж. Його

основне завдання – інформатизація науково-дослідної та дослідно-конструкторської роботи в країнах, де відсутні необхідні технології. Це також дозволяє налагодити контакти між ученими на місцевому та регіональному рівні з міжнародним науковим співтовариством.

4) “Наука заради миру”. Проект створено для підтримки країн – партнерів НАТО (переважно це стосується нових незалежних держав) у період їх промислового розвитку та переходу до ринкової економіки, заснованої на оптимальних екологічних принципах. Проект надає змогу вченим дослідницьких лабораторій, промислових підприємств або секторів споживання з країн НАТО та партнерства працювати разом над реалізацією різних проектів.

Загальний напрям цієї діяльності та керівництво Науковою програмою забезпечується Науковим комітетом НАТО, до складу якого входять представники всіх держав – членів НАТО. У Науковій програмі НАТО щорічно беруть участь приблизно 10 000 учених з країн – учасниць Ради євроатлантичного партнерства, щорічно присуджується приблизно 1100 наукових стипендій, проводиться близько 100 наукових конференцій, у яких бере участь понад 5000 осіб із країн НАТО і держав-партнерів. У рамках наукової програми НАТО проходять регулярні зустрічі науковців. Коло питань, яке охоплює програма, надзвичайно широке і, у своїй більшості, не пов’язане безпосередньо з питаннями оборони та безпеки. Це – математика, фізика, астрономія й астрофізика, хімія, матеріалознавство, техніка, системознавство, інформатика, біологія, сільськогосподарські науки і науки про харчування, медицина, науки про поведінку, науки про земну твердь, атмосферу, довкілля, океанографія тощо.

Географія учасників наукових програм НАТО та широта сфер їх застосування вражає своїми масштабами. Величезна кількість країн, більшість з яких представляють колишню Організацію Варшавського договору, знайшли в програмах НАТО можливості подолання найнагальніших суспільних проблем у своїх країнах. Причому активне гуманітарне та наукове євроатлантичне співробітництво у даному разі абсолютно не залежить від того, стоїть чи ні на порядку денному країн – учасниць РСАП членство в НАТО, так само як і НАТО не ставить умовою своєї підтримки тих чи інших проектів лояльність щодо себе. (Адже важко запідозрити у лояльності до Північноатлантичного альянсу, наприклад, Росію чи Білорусь). При цьому варто зауважити, що близько половини країн – учасниць ОВД, розпочавши своє співробітництво з НАТО саме з гуманітарних аспектів, вже стали повноправними членами північноатлантичного альянсу.

Албанія визначила своїми найважливішими пріоритетами: інформаційні системи та технології (очікується, що це допоможе підвищити стандарти життя та економічного зростання); природничі науки та вивчення довкілля (включаючи регіональні та глобальні питання, імплементацію відповідних угод і протоколів); регіональні наукові дослідження в соціальних науках та науках про людину, пов'язаних зі здоров'ям населення; безпека продуктів харчування в аграрних країнах.

Вірменія представляє наукові пріоритети, що стосуються інформаційних технологій, нанотехнологій та нових наноструктур, ризиків для здоров'я людини, біотехнологій і нових біологічних агентів, матеріалів. Важлива для Вірменії діяльність за програмою НАТО "Безпека через науку" включає проект з моніторингу річок на Північному Кавказі та проект з оцінки сейсмічної активності в регіоні. Проект "Віртуальний Шовковий шлях" розглядається Єреваном як одна з найуспішніших ініціатив НАТО, у контексті цього проекту, всередині країни розвивається міжнародна комп'ютерна мережа для потреб освіти та технологій.

Австрія розглядає інформацію та науку як сфери першорядної важливості і тому підтримує програму НАТО "Безпека через науку" та вітає обміни експертами.

Азербайджан дуже інтенсивно співпрацює з Науковим комітетом НАТО. Пріоритетами у цій співпраці Баку визначає інформаційну безпеку й передачу даних через Інтернет, безпеку нафто- та газопроводів, ядерні загрози, митні режими, нелегальні маршрути, переробку ракетного палива.

Білорусь представляє на розгляд НАТО багато науково-дослідних заходів, затверджених своєю Національною академією. Їх основні напрями – інформаційні технології, математика та моделювання, фізика/хімія/нові матеріали/нанотехнології, лазерні та оптичні технології, машинобудування, безпека довкілля, захист населення, попередження катастроф, нові медичні препарати, новітні сільськогосподарські продукти. Мінськ отримав грант за програмою "Мережева інфраструктура" з метою підтримки електронних технологій для освіти та національної бібліотеки, розвитку високошвидкісних каналів для обміну інформацією з європейськими країнами в галузях науки.

Хорватія інтенсивно працює над інтеграцією свого науково-дослідного простору, а також простору освіти з євроатлантичним простором вищої освіти. Особливий наголос зроблено на розвиток національної інноваційної системи з акцентом на заохочення

міжакадемічної співпраці. Хорватські науково-дослідні пріоритети в рамках НАТО/РЄАП – водопостачання, безпека кордонів, розмінування територій, запобігання нелегальному трафіку людей.

Фінляндія приєднується до надання послуг іноземним науковим дослідникам, що полегшують пошук можливостей з працевлаштування та зв'язків з університетами.

Грузія своїми науковими пріоритетами при співпраці з НАТО визначає управління наукою (наукову політику), сталий розвиток, біотехнології (довкілля/здоров'я), якість та безпеку їжі, інформаційні й комунікаційні технології, енергозбереження. Особлива увага приділяється побудові міцного партнерства у глобальному науково-дослідному просторі, розробці новітнього та ефективного управління системою науки, включаючи реформу нормативно-правової бази для науково-дослідних проектів, реформу принципів їх фінансування та інституційної структури, а також злиттю наукової та освітньої систем.

Ірландські вчені зацікавлені у співпраці в рамках Наукового комітету. Дублін вважає освіту, науку та інновації першорядними факторами економічного зростання.

Казахстан в рамках РЄАП реалізовує проекти, що включають безпеку ядерного палива, радіологічну безпеку, довготермінове збереження ядерних відходів та інших токсичних речовин, безпеку уранових залишків, розширення “Віртуального Шовкового шляху” до інших частин країни, діяльність у галузі безпеки продуктів харчування, спрямовану на запобігання їх зараження.

Пріоритетні проекти Киргизстану у рамках програми “Безпека через науку” були прийняті тутешньою Академією наук. Ці пріоритети включають: розширення киргизької науково-освітньої мережі до інших регіонів країни та продовження мережі віртуального Шовкового шляху (це може допомогти зменшити міграцію молодих людей з віддалених регіонів та скоротити бідність у країні); визначення ризиків землетрусів, зсувів ґрунтів та радіоактивного забруднення, пов'язаного зі звалищами уранових залишків (такі місця являють значний ризик як для Киргизстану, так й для сусідніх країн); розвиток сейсмічного моніторингу приладами електронного запису даних; молекулярна діагностика для пошуку природних середовищ зоонотичних захворювань та їхньої епідеміології (включаючи сибірську виразку, бруцелльоз, чуму, захворювання ніг та ротової порожнини тощо у свійських та диких тварин); розвиток оптичних дифракційних елементів та оптичних систем для потреб безпеки; створення аналітичної лабораторії для контролю безпеки продуктів харчування; управління водопостачанням.

Молдова в рамках наукових проектів НАТО реалізувала близько 20 проектів. Їх стратегічними напрямками є консолідація державного права та інтеграція до мультикультурної / мультинаціональної Європи, економічна основа для сталого розвитку людських та природних ресурсів, біомедицина й здоров'я людини, сільськогосподарські та промислові біотехнології, енергетична безпека та ефективне зростання в енергетичному секторі, довкілля й екологічне сільське господарство, якість води, фармакологія, переробка відходів, заснування інформаційної бази даних для центральної наукової бібліотеки.

У рамках програми НАТО “Безпека через науку” Російська Федерація виявляє великий інтерес до транскордонного співробітництва як з членами НАТО, так і з країнами РСАП. Передусім це стосується сфери боротьби з тероризмом.

Науково-дослідні пріоритети Таджикистану в програмі “Безпека через науку” включають: безпечне розміщення ядерних відходів; безпека довкілля та моніторинг біосфери; забруднення води та продуктів харчування; сейсмічна активність, зсуви ґрунту, радіаційне забруднення (досі в Таджикистані існує 11 сховищ з ядерними матеріалами); математика, диференційні рівняння, інтеграли, теорія розщеплення та апроксимації; управління ресурсами прісної води; міжнародні семінари за участю провідних / молодих вчених; відновлювальна енергія.

Македонія основну увагу в рамках програми “Безпека через науку” приділяє інформаційним технологіям та контактам експертів. Туркменістан вважає надзвичайно важливим гуманітарне та наукове співробітництво з НАТО, передусім з проблеми радіоактивних відходів.

Узбекистан дуже вдячний Науковому комітету НАТО за його допомогу узбецьким вченим, зокрема молодим. Пріоритети Ташкента за програмою “Безпека через науку” включають протистояння тероризму / захист від біологічної зброї, управління водопостачанням, біосистеми, небезпечні інфекції, контроль за переміщенням наркотиків та біоматеріалів.

Україна визначила євроатлантичну інтеграцію основоположним напрямом своєї зовнішньої політики. Особливо активізувалося в нас співробітництво з НАТО після останніх президентських виборів, коли декларації змінилися на конкретні дії. З 2005 року наша держава співпрацює з Альянсом у рамках Інтенсифікованого діалогу щодо членства в НАТО. З кожним роком Цільові плани співробітництва набувають дедалі більших

масштабів, а Цільовий план Україна – НАТО на 2006 рік, затверджений 7 квітня, за своїм рівнем наблизений до Плану дій щодо членства. Важливе місце в цьому співробітництві Києва та Брюсселя займають й гуманітарні, освітні та наукові аспекти, які також стабільно поглиблюються й мають дедалі більше позитивних результатів.

Важливу роль у реалізації широкого кола завдань Плану дій Україна – НАТО покладено на Міністерство освіти і науки України, без участі якого неможливо у повній мірі здійснювати євроатлантичну інтеграцію. Науковим та освітнім співробітництвом з Північноатлантичним альянсом від міністерства керує відділ європейської інтеграції.

Серед досягнень лише попереднього Цільового плану Україна – НАТО треба відзначити широке коло заходів, які виходять далеко за межі військового та безпекового співробітництва. Зокрема, новою української владою проводяться такі заходи, як підготовка цивільних фахівців у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції, моніторинг навчальних закладів, що готують таких фахівців (у контексті завершення адміністративної реформи); вдосконалення законодавства у сфері інтелектуальної власності відповідно до норм міжнародного права; упровадження прогресивних навчальних програм з європейських мов для державних службовців; фінансування (на суму 200 тис. гривень) науково-технічних проєктів за такими напрямками, як переробка відходів, очищення води, системи індивідуального захисту тощо за участю Київського національного університету ім. Т.Шевченка та Національної академії наук України. За підтримки НАТО збудовано волоконно-оптичні науково-освітні мережі в Київському політехнічному інституті, Національному авіаційному університеті, Харківському політехнічному інституті, Національній академії державного управління, Київському національному економічному університеті, Київському національному університеті будівництва і архітектури, Національному педагогічному університеті, Одеському національному університеті ім. Мечникова, Одеському національному політехнічному університеті, Інституті біології південних морів ім. Ковалевського у Севастополі, Севастопольському національному технічному університеті, Національній морській академії в Одесі, Одеській державній академії будівництва і архітектури, Одеському національному морському університеті, Південноукраїнському державному педагогічному університеті, Одеській національній академії зв'язку з їх приєднання до науково-освітніх мереж Європи.

Широкою є програма державної фінансової підтримки міжнародної науково-технічної співпраці Україна – НАТО. Останнім часом профінансовано багато проєктів у

галузі матеріалознавства, хімії, фізики, техніки, біології, медицини, гідромеханіки, аграрних наук, електроніки, радіоелектроніки, екології тощо в таких наукових закладах, як Інститут проблем матеріалознавства ім. Францевича, Київський державний університет технології та дизайну, Інститут фізичної хімії ім. Писаржевського, Науково-дослідний інститут “ОРІОН”, Харківський фізико-технічний інститут, Запорізький державний університет, Тернопільська академія народного господарства, Фізико-технічний інститут низьких температур ім. Веркіна, Інститут сорбції та проблем ендоекології, Донецький фізико-технічний інститут, Інститут гідромеханіки, Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Інститут загальної та неорганічної хімії ім. Вернадського, Сумський державний університет, Чернівецький національний університет ім. Федьковича, Харківський національний технічний університет радіоелектроніки, Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. Ушинського, Інститут надтвердих металів ім. Бакуля, Інститут теоретичної фізики ім. Боголюбова, Фізико-хімічний інститут захисту навколишнього середовища і людини.

Як бачимо, політика євроатлантичної інтеграції, в Україні дає велику користь українському суспільству. Наближаючись до стандартів НАТО, наша держава наближається не лише до високих технологій в обороні та гарантуванні безпеки – вона підвищує рівень усіх сфер життя, стимулює подальший прогрес. Адже не дарма до НАТО входять найрозвиненіші держави світу.

Крім того, варто звернути увагу на географію освітніх та наукових установ, де реалізуються проекти за сприяння НАТО та в рамках євроатлантичного співробітництва. З неї видно – більшість із них у східному та південному регіонах України (Харків, Одеса, Севастополь, Донецьк, Запоріжжя, Суми). Тут існує найбільша політична та громадська опозиція євроатлантичній інтеграції. Проте місцева інтелігенція – провідні науковці та освітяни – вже відчули користь у співробітництві з так званим “агресивним блоком”. Своїми діями в Україні НАТО ще раз переконує, що Альянс надає підтримку без огляду на рівень лояльності щодо себе, враховується лише доцільність отримання такої для реципієнта. До того ж зусилля НАТО не обмежуються столицею, вони поширюються переважно на регіональному рівні.

Зважаючи на євроатлантичний вимір зовнішньої політики України та активне залучення наших науковців до міжнародного розподілу праці в науковій сфері через участь у міжнародних програмах, передусім Науковій програмі НАТО, Київ приділяє велику увагу питанням координації міжнародного науково-технічного співробітництва,

зокрема розвитку співпраці в галузі науки та технологій.

Сьогодні Україна посідає друге місце (після Російської Федерації!) у переліку країн-партнерів зі співробітництва у рамках Наукової програми НАТО. Відповідно до пріоритетних напрямів розвитку науки і технологій у програмі за роки співпраці взяли участь більш як 400 українських учених. Лише у 2005 році за підтримки Міністерства освіти і науки України вітчизняні вчені працювали у десятках проектів “Наука заради миру” та інших підпрограмах, обмінюючись візитами, участю в міжнародних заходах тощо. Треба відзначити один з найпотужніших проектів, що реалізується в Україні за допомогою НАТО – проект зі створення найбільшої в державі комп’ютерної науково-освітньої мережі.

Науково-технічне співробітництво України з НАТО відбувається з урахуванням регіональності за наступними напрямками, що є, між іншим, пріоритетними в усьому світі: біотехнологія, нові комп’ютерні технології, нові речовини та матеріали, нові технології в енергетиці та промисловості, дослідження зі збереження навколишнього середовища.

Для координації науково-технічного співробітництва Україна – НАТО у рамках Наукової програми та Програми з викликів сучасного суспільства створено Спільну робочу групу Україна – НАТО зі співробітництва у сфері науки та довкілля (очолюють його перший заступник міністра освіти і науки України та помічник Генерального секретаря НАТО з питань публічної дипломатії). Перше її засідання проведено в Брюсселі 2000 року. Рівень співробітництва з Україною та ініціативи Києва у цій галузі мають високі оцінки керівництва Наукового комітету.

У 2004 році було зініційовано створення науково-технологічного центру Україна – НАТО. На останньому, шостому засіданні Спільної робочої групи зі співробітництва у сфері науки та довкілля у травні 2005 року обговорювали теперішній стан співробітництва з досліджень та розробок, а також майбутні теми для співпраці в рамках Наукового комітету, програми “Безпека через науку”, виконання відповідних заходів Цільового плану Україна – НАТО та пропозиції до наступного Цільового плану. Делегація НАТО представила Робочу програму євроатлантичного партнерства.

Варто зауважити, що нормативне підґрунтя та основні завдання такого масштабного співробітництва України та НАТО були закладені ще за часів попередньої влади, зокрема Президентом Л.Кучмою, Прем’єр-міністром В.Януковичем, а також

В.Медведчуком. Під час виборів деякі політичні сили намагалися це приховати, маніпулювали інформацією щодо євроатлантичної інтеграції, грали на старих емоціях електорату. Залишається сподіватися, що тепер їх політика ввійде у конструктивне русло.

У рамках Наукового комітету НАТО в форматі РЄАП, що відбуваються у штаб-квартирі НАТО, учасники зібрань обговорюють поточні проекти та нові ініціативи програми “Безпека через науку”, пропозиції держав – партнерів НАТО щодо запровадження нових проектів, а також співробітництво з іншими міжнародними організаціями у галузі науки та захисту навколишнього середовища. Для реалізації прикладних досліджень усі країни-учасниці запрошують визначити один-два проекти, які вони хотіли б здійснювати в рамках наукових програм НАТО. Причому ініціатива щодо тем досліджень та сфер їх застосування належить не Брюсселю, а безпосередньо кожній окремій країні. Останнім часом найбільшу популярність мають проекти у галузях безпеки продуктів харчування, водопостачання, інформаційних технологій, інформаційної безпеки, розвитку людських та суспільних ресурсів.

Зокрема, під час останнього засідання Наукового комітету НАТО у Брюсселі, Україна презентувала проекти “Пароплазмова переробка відходів” (Інститут електрозварювання ім. Патона) та “Безпека і безпечність харчових продуктів – гармонізація підходів, що діють в Україні, зі світовими” (Київський національний торговельно-економічний університет). Обидва проекти викликали інтерес фахівців, у зв’язку з чим Україні надано низку рекомендацій щодо дальших дій та запропоновано здійснювати їх подальше наукове обговорення в рамках Комітету.

Окрім українських, у ході засідання було також обговорено проекти пропозиції інших держав – партнерів НАТО. Серед них, створення оптоволоконного сполучення між молдовською та румунською дослідницько-освітніми мережами з перспективою отримання доступу молдовськими науковцями до європейської мережі (Молдова), дослідження деяких аспектів імміграції іноземних учених (Фінляндія), створення національної системи інформаційної безпеки (Білорусь), моніторинг стану льодовиків та снігового покриву в горах, оцінка ризиків зсувів, ліквідації ризиків відходів гірничорудної промисловості, дослідження захворювань, пов’язаних з тривалим перебуванням у високогірній місцевості (Киргизстан), оцінки сейсмічної стабільності шляхом аналізу статистичних даних минулих землетрусів (Вірменія), розробка національної стратегії продовольчої безпеки, оцінки забруднення національних водних екосистем (Албанія), забезпечення контролю за переробкою радіаційних відходів, зокрема з погляду

запобігання можливому витoku радіаційних матеріалів та створенню “брудної ядерної бомби”, аналіз газових сумішей у контексті вибухонебезпечності (Казахстан), забезпечення продовольчої безпеки, управління водними ресурсами (Македонія) тощо.

Цим країнам також запропоновано долучити подані проекти для дальшого дослідження в рамках НАТО. Наведена діяльність Альянсу свідчить про її надзвичайно широку гуманітарну та наукову спрямованість. Ця діяльність є життєво необхідною для простих громадян. Замітьте – склад учасників натовських програм цілком заперечує думку про налаштованість Альянсу проти Росії та її союзників, а також, що існують якісь загрози для українсько-російських відносин при співробітництві Києва з НАТО. А цим же постійно маніпулюють перед українською громадськістю певні політичні сили, налаштовуючи суспільство проти вигідної для нашої держави євроатлантичної інтеграції. Тим часом, як бачимо, серед держав, що співпрацюють з Північноатлантичним альянсом, є й держави – учасниці Організації договору про колективну безпеку (Білорусь, Киргизстан, Вірменія, Казахстан), лідером якої виступає Москва й навіть союзна з Росією Білорусь.

За пропозицією США ініційоване дальше проведення заходів Наукового комітету НАТО у державах-партнерах. Це, серед іншого, створить ширші можливості для місцевих науковців представити свої проекти, а також безпосередньо спілкуватися та отримувати коментарі з боку фахівців Альянсу. Це також, сприятиме донесенню до широких громадських верств держав-учасниць проектів інформації про діяльність союзників у галузі науки та захисту навколишнього середовища й формуванню, таким чином, позитивного іміджу НАТО.

Співробітництво у галузі науки та захисту довкілля НАТО провадить і з іншими міжнародними організаціями. Серед них Організація з безпеки та співробітництва в Європі, Організація Об’єднаних Націй. Зокрема, планується почати спільний проект НАТО з ОБСЄ та ООН, що полягатиме в оцінці безпеки довкілля у регіоні Білорусь – Молдова – Україна.

Щодо надання грантів для молодих учених, які здобули освіту і працюють у країнах НАТО, то Україна, поряд з Болгарією, Румунією (членами НАТО) та Узбекистаном (учасником ЄврАзЕС), які отримала найбільшу кількість грантів для повернення з-за кордону молодих учених. Цим Північноатлантичний альянс надає істотну підтримку розвитку науки у багатьох країнах колишнього соціалістичного табору та

сприяє здібній молоді розпочати свою наукову кар'єру в країнах Альянсу і за допомогою місцевої науково-дослідної бази. При цьому НАТО не вдається до політики зміцнення власної науки за рахунок переманювання наукових кадрів з-за кордону, у чому часто звинувачують Брюссель та Вашингтон деякі вітчизняні політики, а сприяє поверненню та інтеграції підготовлених учених в системи науки власних країн.

Серед інших напрямів гуманітарної діяльності Північноатлантичного альянсу в Україні потрібно відзначити низку освітніх проєктів щодо українських військових, звільнених у запас. Це програми перекваліфікації на цивільні професії, курси вивчення іноземних мов, соціально-психологічна реабілітація звільнених військових, а також консультування та підтримка уряду у здійсненні інших заходів.

Окрему увагу треба звернути і на інтеграцію євроатлантичних ідей у систему освіти, як загальноосвітньої так і вищої, та на зусилля Альянсу в цьому напрямі. Саме сьогоднішня молодь є тим поколінням, якому потрібно буде вирішувати, чи бути Україні членом НАТО і, (що ще важливіше!) чи буде наша політика невід'ємною складовою євроатлантичної спільноти. Саме тому теперішніх юнаків і дівчат треба виховувати в дусі загальноєвропейських цінностей.

На нашу думку, починаючи ще зі школи, ми мусимо вводити спеціальні курси для вивчення історії країн ЄС та НАТО. Продовженням цього освітнього процесу має стати вища школа, де питання, пов'язані з європейською та євроатлантичною спільнотами, мають стати для майбутньої еліти загальноосвітніми дисциплінами. Адже Україна історично та цивілізаційно є складовою цих спільнот, і наша молодь має зростати з чітким усвідомленням цього факту та ідентифікацією себе як їх невід'ємної частини. Підпадати під цей процес повинні не лише представники гуманітарних спеціальностей, майбутні державні службовців та фахівці з міжнародних відносин. Він має торкнутися представників абсолютно всіх галузей. Як показує досвід наближення до НАТО інших держав, у процесі євроатлантичної інтеграції повинні брати участь і аграрії, і освітяни, і представники технічних спеціальностей, і військові, і економісти тощо. Адже, як уже зазначалося, Північноатлантичний альянс – це партнерство, співробітництво та взаємодопомога в усіх сферах життя.

Фінансуючи наукові дослідження та організовуючи різноманітні освітні заходи, представники НАТО в Україні приділяють першорядну увагу саме південно-східному регіону держави, зокрема провідним університетам Донецької області (передусім

Донецький національний університет) та АР Крим (передусім Таврійський національний університет). Саме тут бачимо велику зацікавленість у долученні до натовських програм. Освітняни та студенти ВНЗ регіону беруть активну участь у конференціях, семінарах, літніх школах з питань євроатлантичної інтеграції, приймають делегації представників НАТО. Найкращі з них їздять до Європи та Америки. Підсумки проведення таких заходів свідчать – населення південно-східного регіону України у своїй більшості відкрите до нових знань про Північноатлантичний альянс і досить позитивно ставиться до дослідження цієї теми та розповсюдження об'єктивної інформації на максимально велике коло громадян.

Альянс регулярно проводить різноманітні конкурси в усій державі, що дозволяє здібній молоді, передусім з провінції, виявити себе і набути нових знань. Українські школярі щороку беруть участь у проекті НАТО та Атлантичної ради України “Аліанте – Україна”, який дає змогу їм відвідувати інші країни та знайомитися з гуманними засадами функціонування Альянсу.

НАТО прагне бути відкритою й доступною організацією для всіх, приділяючи особливу увагу донесенню інформації про себе туди, де стереотипне сприйняття Альянсу є найбільш укоріненим у свідомості людей. Форма донесення цієї інформації – відкритий діалог та, що найголовніше, конкретні й загальнокорисні гуманітарні акції.

Ключову роль у впровадженні згаданих вище програм, а також процесі просування євроатлантичних ідей в Україні та забезпеченні населення повною та об'єктивною інформацією відіграє Центр інформації та документації НАТО в Україні. Його було створено для поліпшення інформованості про НАТО і взаєморозуміння між Україною та Альянсом. Центр надає інформацію, сприяє проведенню досліджень, фінансує проекти українських громадян та організацій за темами, пов'язаними з діяльністю НАТО, а також поширює документи та публікації Альянсу. Він надає фінансову підтримку офіційно зареєстрованим українським неурядовим організаціям, починаючи від видання публікацій та розробок навчальних програм до проведення конференцій і круглих столів, присвячених НАТО та відносинам Україна – НАТО, оплачує наукові дослідження, поїздки представників українського неурядового сектора, науковців до країн НАТО для отримання нових знань та обміну досвідом.

У своїй діяльності в Україні Центр інформації та документації орієнтується на активізацію своєї діяльності у віддалених від Києва регіонах. Так, найбільші міжнародні

конференції з питань євроатлантичної інтеграції та безпеки відбуваються на півдні та сході, у Криму (Одеса, Ялта, Донецьк, Севастополь, Сімферополь). Вони викликають там величезний інтерес. Щороку Центр організовує літні школи НАТО для українських студентів у Сімферополі. Одним з останніх його проєктів, є “Створення доступу до інформації з питань міжнародної безпеки в регіональних університетах України”, що стартував 2005 року. Згідно з ним у провідних університетах усіх 27 регіонів держави створено інформаційні центри. Це дає змогу студентам та викладачам поглиблювати знання про НАТО, мати доступ до можливостей, які Північноатлантичний альянс надає молодим науковцям, освітянам та представникам інших професій.

Представляючи проєкт, директор Центру М.Дюре заявив, що мета НАТО – не одностороння інформація, а процес двосторонньої комунікації з українським суспільством. У ході такого спілкування та обговорення люди мають зрозуміти, що Україна інтегрується зовсім не в те НАТО, про яке чуто за радянських часів, і навіть не те НАТО, що було десять років тому.

Отже, підсумовуючи, хочеться зазначити – НАТО вже не військовий блок, а система загальнолюдських цінностей. Саме тому тепер треба зрозуміти, що євроатлантична інтеграція є для України не лише засобом зміцнення національної безпеки та підвищення зовнішньополітичного статусу держави. Євроінтеграція та співробітництво з Організацією Північноатлантичного договору стала шляхом до зміцнення національного наукового та освітнього потенціалу, вдосконалення системи виховання молодого покоління, формування нової генерації української інтелігенції. А все це разом – є запорука зміцнення демократії, формування зрілого громадянського суспільства.